

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ВІДНОСНО АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

FEATURES OF CERTAIN PROCEEDINGS REGARDING TO A LAWYER IN CRIMINAL PROCEEDINGS AS A GUARANTEE OF ADVOCACY

Войнарович А.Б.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального
процесу і криміналістики юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Висвітлені особливості проведення окремих процесуальних дій стосовно адвоката у кримінальному провадженні. Для цього з'ясовані поняття гарантій адвокатської діяльності та їх співвідношення у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у КПК України. Виокремлені недоліки правового регулювання гарантій адвокатської діяльності у частині здійснення стосовно адвокатів певних процесуальних дій у кримінальному провадженні.

Ключові слова: гарантії адвокатської діяльності, адвокатська діяльність, адвокат, процесуальні дії, слідчі дії, повідомлення про підозру, обшук та огляд житла, тимчасовий доступ до речей та документів.

Изложены особенности проведения отдельных процессуальных действий в отношении адвоката в уголовном производстве. Для этого определено понятие гарантий адвокатской деятельности и их соотношение в Законе Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности» и в УПК Украины. Выделены недостатки правового регулирования гарантий адвокатской деятельности в части проведения относительно них осуществления процессуальных действий в уголовном производстве.

Ключевые слова: гарантии адвокатской деятельности, адвокатская деятельность, адвокат, процессуальные действия, следственные действия, сообщение о подозрении, обыск и осмотр жилья, временный доступ к вещам и документам.

The article is devoted to presentation peculiarities of certain proceedings relative to a lawyer in criminal proceedings. For this clarified concept of legal guarantees and their relationship to Law of Ukraine «On advocacy and advocate activity» and Criminal Procedure Code of Ukraine. The lacks of legal regulation of advocate activity guarantees are distinguished in part of realization in relation to them of certain procedural actions in criminal proceedings.

Key words: guarantees of advocacy, advocacy, attorney, legal proceedings, investigations, reports of suspicion, review of housing, temporary access to documents.

Актуальність теми. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (надалі – Закон) адвокат належить до специфічного кола незалежних суб'єктів, яким довірила держава захищати (відстоювати, охороняти, запобігати порушенням тощо) конституційні права та свободи осіб. Але, очевидно, для цієї діяльності адвокату потрібна система ефективних юридичних механізмів, яка б давала йому можливість у повному обсязі, керуючись законом, втілювати у життя завдання інституту адвокатури в Україні. Таким юридичним механізмом є гарантії адвокатської діяльності, тобто ті норми, які забезпечують успішне виконання адвокатом обов'язків, пов'язаних із захистом, представництвом та наданням інших видів правової допомоги.

Особливості адвокатської діяльності в Україні у різних аспектах досліджені у роботах багатьох учених – Н.П. Баєвої, Т.В. Варфоломєєвої, Ю.М. Грошевого, В.В. Леоненка, В.В. Медведчука, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, Г.М. Омеляненко, А.Л. Рівліна, О.Д. Святоцького, В.О. Святоцької, М.І. Сірого, В.П. Шибіка, О.Г. Яновської та ін. Однак на питання гарантій адвокатської діяльності відповідно до нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та на комплексне їх дослідження звернено недостатньо уваги, а деякі види

гарантій адвокатської діяльності досі взагалі не досліджувалися.

З огляду на вищевказане, мета цієї статті – дослідити особливості проведення окремих процесуальних дій відносно адвоката у кримінальному провадженні через призму гарантій адвокатської діяльності в Україні.

Завдання дослідження – виокремити передумови, підстави, порядок застосування окремих процедур, пов'язаних із гарантіями адвоката як специфічного суб'єкта кримінального провадження, а також виявити недоліки правового регулювання цих питань та запропонувати способи їх подолання.

Новизна роботи полягає у комплексному та первинному дослідженні особливостей повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення, проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, зокрема, обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Спочатку треба уточнити поняття та суть гарантій адвокатської діяльності.

Очевидно, що не кожне правове явище у сфері адвокатської діяльності можна назвати гарантією

адвокатської діяльності, а лише те, що матиме певні ознаки. Такими ознаками, зокрема, є: вираженість у праві (закріпленість у нормах національного законодавства); політична значущість (гарантії слугують показником рівня дотримання прав людини в Україні); загальність (питання про існування гарантії повинно вирішуватись безвідносно до конкретних обставин конкретної справи); спрямованість на виконання одного з таких завдань: а) забезпечення здійснення якогось інтересу; б) захист інтересу від посягань на нього; в) сприяння ліквідації посягань та їх негативних наслідків.

Видається, що під правовими гарантіями адвокатської діяльності слушно розуміють правові засоби, які закріплені в нормах права і предметом впливу яких є права та обов'язки адвоката, які забезпечують їх реалізацію, захист і відновлення в разі порушення [1; 4]. На наш погляд, до таких правових засобів можна зарахувати: права та обов'язки адвокатів, процесуальну форму здійснення адвокатської діяльності, правові санкції, що можуть бути застосовані як до самих адвокатів, так і до інших суб'єктів реалізації гарантії адвокатської діяльності, процесуальну форму проведення певних дій за участю адвоката чи стосовно адвоката у кримінальному провадженні.

Розглядаючи ж питання безпосередньо про юридичні гарантії адвокатської діяльності, пов'язані з проведенням процесуальних дій відносно адвоката у кримінальному провадженні, доходимо висновку про те, що за цілеспрямованістю такі гарантії належать до превентивних, тобто їх мета – забезпечити збереження адвокатської таємниці та не допустити її незаконного розкриття. Це підтверджується тим, що Закон забороняє проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності [2]. А за видами правових норм, які мали б забезпечувати вказані гарантії, вони є процесуальними, тобто процесуальний закон повинен регламентувати механізми дотримання особливостей проведення окремих процесуальних дій стосовно адвоката.

Тож проаналізуємо матеріальне та процесуальне законодавство, яке стосується адвокатської діяльності в Україні, та стан регулювання гарантії адвокатської діяльності, пов'язаних із проведенням окремих процесуальних дій стосовно адвоката у межах кримінального провадження.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст. 23 визначає гарантії адвокатської діяльності в Україні [2]. Об'єктивно велику частину гарантії адвокатської діяльності також відображено та уточнено у КПК України.

Так, відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, м. Києва та м. Севастополя [2]. Очевидно, що такий механізм притягнення до відповідальності виправданий, адже адвокат є особливим

учасником правових відносин. Тому і процедура притягнення його до відповідальності повинна забезпечувати максимальний захист від можливих зловживань. Зазначене положення частково відтворене у ч. 1 ст. 481 КПК України, тобто у главі, яка регламентує особливості кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, до яких належить і адвокат. У КПК вказано, що зазначені дії виконує Генеральний прокурор, його заступник або керівник регіональної прокуратури у межах його повноважень [3]. Ця невідповідність зумовлена змінами, внесеними до КПК відповідно до вимог нового Закону «Про прокуратуру» [4], які ще не відображено у Законі. Отже, згадана гарантія адвокатської діяльності передбачена Законом та підтверджена у КПК України, що вважаємо правильним та доцільним.

Крім того, Закон закріплює низку гарантії щодо проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій стосовно адвокатів. Так, відповідно до п. 3, ч. 1 ст. 23 Закону, стосовно адвоката оперативно-розшукові заходи чи слідчі дії, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюються на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, м. Києва та м. Севастополя [2]. У цьому випадку стикаємось із непослідовністю нашого законодавця, оскільки це положення у частині слідчих дій не закріплене у КПК України. Тож ні у главі 37 КПК України (кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб), ні в інших нормах немає вимоги, відповідно до якої слідчий суддя може дати дозвіл на проведення слідчої дії відносно адвоката лише на підставі клопотання прокурора не нижче, ніж обласного рівня (мабуть, керівника регіональної прокуратури, згідно з новим Законом «Про прокуратуру») [3]. Тобто, процедура отримання дозволу на проведення слідчої дії, яку санкціонує слідчий суддя, щодо адвоката така сама, як і стосовно будь-якої особи, додаткових гарантії КПК у цьому випадку для адвоката не встановлює. Як бачимо, між нормами Закону та КПК України є колізія.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» також не передбачає додаткових гарантії відносно проведення оперативно-розшукових заходів щодо адвоката [5].

Невідповідність між нормами Закону та КПК України спостерігаємо ще в одному випадку. Закон у ст. 23 визначає особливості проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщення, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до його речей і документів. Даючи дозвіл на проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, на тимчасовий доступ до речей і документів адвоката, слідчий суддя, суд у своєму рішенні обов'язково зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження. Водночас ч. 2 ст. 23 Закону встановлено, що

під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник Ради адвокатів регіону. Щоб забезпечити його участь, службова особа, яка проводитиме відповідну слідчу дію чи застосовуватиме захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це Раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії. Зазначені процесуальні дії можуть проводитися і без представника Ради адвокатів, але за умови, що Раду було завчасно повідомлено, а її представник не прийшов [2].

У законодавстві багатьох європейських держав передбачено присутність представника органу адвокатського самоврядування під час проведення вищевказаних слідчих дій. Зокрема, у Кодексі етики адвокатів Польщі зазначено, що у випадку проведення обшуку в приміщенні, в якому адвокат практикує, або у його приватному помешканні адвокат повинен вимагати участі у цих діях представників адвокатського самоврядування [6]. Тож регламентована Законом гарантія адвокатської діяльності є аналогом європейських норм.

Органи адвокатського самоврядування в Україні, розвиваючи вищевказані норми Закону та для забезпечення їх реалізації ухвалили акт (Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів, затверджений Рішенням Ради адвокатів м. Києва (протокол від 17 січня 2013 року)), яким зобов'язують суб'єктів, що ведуть кримінальне провадження (службову особу, яка проводитиме слідчу дію), попереджати Раду адвокатів Київської області про проведення огляду чи обшуку житла або іншого володіння адвоката та вручати уповноваженому Радою представникові копію ухвали слідчого судді про проведення таких процесуальних дій [7].

КПК України – основний акт, який регулює порядок кримінального провадження на території України. Зокрема, у цьому нормативно-правовому акті наведено порядок проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. У ст. 233–237 КПК України визначено загальний порядок проведення обшуку та огляду житла чи іншого володіння особи, а у главі 37 КПК України – особливості кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, до яких належить і адвокат. Однак особливостей, пов'язаних із проведенням обшуку чи огляду житла чи іншого володіння адвоката, у вказаній главі не передбачено [4].

Водночас переважно відповідні службові особи, які безпосередньо реалізують вищевказані процесуальні дії, не повідомляють про це Раду адвокатів регіону за місцем їх проведення та не допускають до їх проведення представників Ради адвокатів регіону.

Варто підкреслити, що ст. 397 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за перешкоджання у будь-якій формі здійсненню правомірної діяльності захисника чи представника особи із надання правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їхньої діяльності

та професійної таємниці, зокрема, якщо ті самі дії, вчинені службовою особою, з використанням свого службового становища [8].

Однак постає питання: чи все ж у наведених ситуаціях порушено гарантії адвокатської діяльності у кримінальному провадженні? І про що свідчить вищевказане: про суперечність двох нормативно-правових актів чи про конкуренцію загальної та спеціальної норм?

Окреслену проблему можна було б вирішити на підставі ст. 9 КПК України, яка визначає, що закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК України, а під час здійснення кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу [3]. Проте вважаємо, що тут немає суперечності, оскільки норми не заперечують одна одну, а доповнюють, тобто у КПК України є прогалини стосовно проведення окремих процесуальних дій щодо адвоката, які заповнюються положеннями Закону.

З погляду теорії права прогалина у законі, як слушно зазначає В.В. Лазарєв, виникає там, де нормативний акт, регулюючи суспільні відносини в загальній формі, залишає певні аспекти цих відносин або подібних до них без правового опосередкування, яке повинно міститися саме в цьому нормативному акті [9, с. 9]. У разі прогалини в законодавстві йдеться про відсутність необхідної норми саме в тому законі, який встановлює загальні межі правового регулювання певної групи відносин. Однак цілком ймовірно, що ці відносини будуть врегульовані в іншому законі.

Отже, важливо підкреслити те, що вищевказана ситуація відображає не суперечність між Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і КПК України, а конкуренцію загальної та спеціальної норм. Вочевидь, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» містить спеціальну норму, враховуючи специфіку проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні щодо адвоката.

Тож слідчі дії, що можуть проводитися тільки з дозволу суду, повинні здійснюватися на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступника чи керівника регіональної прокуратури. Також службова особа, яка уповноважена провести обшук, огляд житла чи іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасовий доступ до речей і документів, повинна попередити Раду адвокатів регіону про заплановані процесуальні дії.

Однак, якщо стосовно звернення до слідчого судді керівника регіональної прокуратури не повинно виникнути істотних труднощів, то практична реалізація гарантій адвокатської діяльності, пов'язаних із забезпеченням присутності представника Ради адвокатів регіону під час огляду, обшуку житла чи іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, супроводжується низкою проблем та запитань. Зокрема, про спосіб попередження уповноваженого органу адвокатського самоврядування, термін попередження, права та статус представника

Ради адвокатів регіону під час проведення процесуальної дії, збереження таким суб'єктом таємниці досудового розслідування, наслідки для кримінального провадження, якщо орган адвокатського самоврядування не попереджено про заплановані слідчі дії тощо.

У якій спосіб та термін службова особа, яка уповноважена провести обшук, огляд житла чи іншого володіння адвоката, повинна попередити Раду адвокатів регіону про таку процесуальну дію? Відомо, що відповідно до ст. 233 КПК огляд та обшук місця події (яким може бути житло чи інше володіння особи) у невідкладних випадках взагалі можна проводити без ухвали слідчого судді [3], коли йдеться про невідкладність та оперативність цього заходу. Згідно з нормами Закону, представника Ради адвокатів регіону потрібно запрошувати на проведення цієї слідчої дії, тож чи можна стверджувати про раціональність норм Закону? У цьому випадку прокурор повинен пізніше звернутися до слідчого судді, щоб він підтвердив необхідність невідкладного проведення обшуку чи огляду місця події без його ухвали. Але чи доречно за аналогією згодом повідомляти представника Ради адвокатів регіону про виконання вказаної процесуальної дії, адже ознайомитись із матеріалами проведення слідчої дії такі особи не мають права. Знову ж таки очевидна бездієвість та нелогічність норм Закону.

Якщо ж немає необхідності у невідкладному проведенні вказаних слідчих дій, то після того, як прокурор отримає ухвалу слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку, слідчий, згідно з вимогами Закону, повинен завчасно повідомити належний орган адвокатського самоврядування про заплановані слідчі дії. Зважаючи на те, що основною метою проведення огляду, обшуку житла чи іншого володіння особи (у тому числі і адвоката) є збирання доказів, то їх потрібно проводити якомога швидше (щоб не втратити доказову інформацію). А відповідно до Закону оціночне поняття «завчасно» може спричинити втрату мети проведення слідчої дії та знизити ефективність кримінального провадження. Тому в Законі, як мінімум, мало б бути зазначено «завчасно, якщо це можливо» попередити Раду адвокатів регіону.

Права та статус представника Ради адвокатів регіону взаємопов'язані із його відповідальністю за розголошення відомостей досудового розслідування. Згідно зі ст. 387 КК України, розголошення без дозволу прокурора, слідчого даних досудового розслідування особою, яку попереджено в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані, є кримінально караним діянням [8]. Однак тут йдеться про розголошення особами, які попереджені про заборону цього у вставленому законом порядку. Тобто КПК України повинен вказати на такого суб'єкта як на особу, що зобов'язана зберігати таємницю досудового розслідування і регламентувати обов'язок слідчого та прокурора попереджати таких осіб про це. Згідно зі ст. 222 КПК України у необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідуван-

ня, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу [3]. Тут також вказано, що за незаконне розголошення відомостей досудового розслідування передбачена кримінальна відповідальність, встановлена законом. Тож і у нормах КПК України КК України йдеться про учасників кримінального провадження. Ст. 3 КПК України не зараховує представника Ради адвокатів регіону до учасників кримінального провадження [3]. З огляду на вищевказане, можлива ситуація, за якої дані досудового розслідування будуть легально розголошені, а це зашкодить ефективності та дієвості кримінального провадження.

А найголовніше – наслідки для кримінального провадження у випадку, якщо компетентний орган адвокатського самоврядування не попереджений про проведення обшуку чи огляду житла або іншого володіння адвоката. Якщо розглядати цю ситуацію як порушення кримінально-процесуальної форми, то треба визначити істотність такого порушення, і чи може воно призвести до визнання доказів, отриманих у результаті проведення слідчих дій, недопустимими. Згідно зі ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом [3]. Тобто недопустимим є доказ, зібраний із порушенням процедури, яка передбачена КПК України, і знову ж повертаємось до того, що попередження Ради адвокатів України чи присутність її представника під час обшуку житла чи іншого володіння адвоката цей Кодекс не визнає обов'язковим. Ст. 87 КПК України визначає недопустимими докази, які отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій із істотним порушенням прав та свобод людини [3]. Вважаємо, що вищевказане порушення недоцільно визнавати істотним, а докази, отримані внаслідок проведення процесуальних дій з цими порушеннями, недопустимими.

Висновки. Отже, спостерігається парадоксальна, але не дивна для сучасного стану законодавства ситуація. Звичайне явище конкуренції норм загального та спеціального законів зумовлює необхідність застосування норм спеціального закону. Однак ці норми спеціального закону настільки не узгоджені із загальним законом, що унеможливується їх застосування.

Можна стверджувати, що частина гарантій адвокатської діяльності, які закріплені у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і пов'язані із проведенням стосовно адвокатів процесуальних дій у кримінальному провадженні, відображено у нормах КПК України. Решта гарантій хоч і не містяться у Кодексі, але повинні бути передбачені спеціальним законом (Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). А є ще гарантії, які на підставі загальної юридичної логіки мали б використовуватись, бо передбачені спеціальною нормою, але це неможливо, оскільки їх застосування суперечитиме завданням кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яновська О.Г. Правові гарантії діяльності адвоката-захисника в кримінальному процесі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / О.Г. Яновська. – К., 1997. – 23 с.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К : Центр навч. л-ри, 2012. – 292 с.
4. Закон України «Про прокуратуру». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
6. Кодекс адвокатської етики Польщі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennyu/kodeks-etyki-adwokackiej-ukr.pdf>.
7. Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів, затверджений Рішенням Ради адвокатів м. Києва, протокол від 17 січня 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kmdkda.com/sites/default/files/files/poryadok_reaguvannya_10.04.2013-1.pdf.
8. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
9. Лазарев В.В. Пробелы в праве и пути их устранения : научн. изд. / В.В. Лазарев. – М. : Юрид. лит., 1974. – 184 с.

УДК 343.132

**ФАКТИЧНІ ПІДСТАВИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

**THE FACTUAL GROUNDS OF FORENSIC EXAMINATION
IN CRIMINAL PROCEEDINGS**

Калужна О.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті зроблено спробу всебічно проаналізувати і виокреслити розуміння фактичних підстав для проведення судової експертизи, виявити підходи в науці та тенденції в практиці щодо їх визначення у конкретних випадках, дати їм оцінку, а також виокремити універсальні критерії для діагностування фактичних підстав для судової експертизи.

Ключові слова: судова експертиза, фактичні підстави судової експертизи, обов'язкові випадки проведення судової експертизи, критерії визначення необхідності проведення судової експертизи.

В статье сделана попытка всесторонне проанализировать понимание фактических оснований для проведения судебной экспертизы, выявить подходы в науке и тенденции в практике по их определению в конкретных случаях, дать им оценку, а также вычленили универсальные критерии для диагностики фактических оснований для судебной экспертизы.

Ключевые слова: судебная экспертиза, фактические основания судебной экспертизы, обязательные случаи проведения судебной экспертизы, критерии определения необходимости проведения судебной экспертизы.

The article attempts thoroughly to analyze and distinguish comprehension of factual grounds of forensic examination, to identify approaches in science and trends in practice for their determination in specific occurrences, to evaluate them and, also, to distinguish universal criteria for diagnosing factual grounds of forensic examination.

Key words: forensic examination, factual grounds of forensic examination, required occasions of forensic examination, criteria for determining need of forensic examination.

Актуальність теми. Питання фактичних підстав для проведення судової експертизи не вичерпується констатацією їх законодавчого формулювання, ні з'ясуванням теоретичних витоків до їх розуміння. Воно зовсім не просте, як може видатись на перший погляд, проте, мабуть, через помилкове перше враження не привернуло належної уваги і не одержало висвітлення у спеціальній літературі. Вся складність цього питання виявляється у правозастосовній практиці, коли у випадках дійсної необхідності відповідні судові експертизи не проводились, що вплинуло в кінцевому рахунку на повноту з'ясування обставин провадження, постановлення

на такій доказовій базі судових рішень, правосудність яких викликає сумнів. А для усунення судової помилки в умовах змагального процесу іншого шляху, ніж апеляційне й касаційне оскарження, немає, і як наслідок – такі рішення приводяться у виконання.

Мета. Спробуємо всебічно проаналізувати і виокреслити розуміння фактичних підстав для проведення судової експертизи; виявити підходи в науці та тенденції в практиці щодо їх визначення у конкретних випадках, дати їм оцінку; виокремити універсальні критерії для діагностування фактичних підстав для судової експертизи.